

A DUNÁNTÚLI ARATÓ-SZTRÁJK.

Péter-Pál előtt néhány nappal fölbukkant a napilapokban a hír, hogy a Dunántúl egyik vagy másik pusztáján az aratók nem akarnak megfelelni elvállalt aratási kötelezettségeiknek, hanem e helyett követeléseket állítottak föl és a szerződés megváltoztatását kívánják. Későbbi hírek szerint számos majorban a cselédek is beszüntették a munkát és bérjavítást követeltek. A lapok részéről e hírek kezdetben elintézést nyertek néhány sornyi rövid tudósításban, melyet ha el is olvasott valaki, épp olyan keveset törődött vele, mintha arról olvas, hogy a villamos egy embert halálra gázolt. A hírekkel úgy volt mindenki, mint mikor a falubeli toronyban megkondul a vészharang. Eleinte nem is igen vetnek ügyet rá, mert hiszen nem lehet tudni, csakugyan veszedelem van-e, vagy a toronyóra végzi rendes kötelességét. Csak mikor az ütések már valami különös zagyvaságú hangzavarrá fokozódnak, és számuk a tizenkettőt is meghaladja, akkor válik a jámbor ütögetés veszedelem-hirdető rémes kongatássá.

Mikor a hírek mindig szaporábban jelentkeztek s a tudósításokból kezdett kibontakozni a nagyarányú, egységesnek látszó mozgalom, akkor kezdtünk fölébredni, hogy talán ott a Dunántúlon mégis valami baj van? Azaz, hogy akkor se mi, hanem a hivatalos hatalom. A birtokos vagy bérlő gazdálkodók szokás szerint megint országos érdekké léptették elő a maguk érdekét s az ő külön bajukat általános bajnak tüntetve föl: ezen a címen a hatóságokhoz fordultak. A hivatalos hatalom akcióba lépése, a fegyveres erő kirendelése tehát nagy gyorsasággal végrehajthatott. Az indok önként kínálkozott, sőt kényszerítő erővel parancsolt. Az ország egy nagy része veszedelemben

forog, segítségére kell sietni. Hogy ki és mi az az ország, az nem okozott nagy gondot. Ki volna más, mint a birtokosok együttvéve? És ha az ország veszendőbe indul, mit értsünk alatta aratás idején egyebet, mint a gazdálkodók gabonáját, marháját stb.? Ki merné tehát azt mondani, hogy egy aratási sztrájk nem a legnagyobb csapás, a mely csak érhet egy országot? A magyar társadalom még nem igen jutott a fölismerésnek ahhoz az objektív eszközéhez, melylyel a dolgok mélyébe lehet leásni és onnan, legalább a megtisztultságához közelálló igazságokat lehet bányászni. Az aratási sztrájk csaknem egyhangú vélemény szerint gonosz és káros cselekedet, mert kockáztatja az ország kenyérnek valóját, mivel éppen olyan időben tör ki, mikor a gabonának pár napig sem szabad lábán maradni tovább, mert ez egyenlő lenne a kenyérmag teljes elpusztulásával. Ha az aratók olyan időben sztrájkolnának — mondjuk tél közepén, vagy a mikor a búza még csak hasban van — mikor a termést egyáltalán nem veszélyeztetik, senki sem törődne vele, sőt a bátor és elszánt emberek talán az egész ország dicséretére és elismerésére is számíthatnának. A munkások azonban elég meggondolatlanok az utolsó órában tenni le munkaszerszámaikat, attól az együgyű gondolattól sarkallva, hogy csak úgy lehet kilátásuk a győzelemre.

Mosolyogni való az a naivság, melylyel nálunk a munkások mozgalmát megítélik. Miféle vak elfogultság kívánhatja azt a harczoló féltőt, hogy döntő ütközete megvívására a győzelemhez legkedvezőtlenebb időpontot válaszsza! Így nem is volna szükség a harczra, mert csatát veszíteni harcz nélkül is lehet s ezzel még az a nyereség is jár, hogy nem kerül költségbe és erőfeszítésbe. A nemzetek közti viszályok fegyveres elintézését illetőleg már vagyunk annyira, hogy ott senki sem ütközik meg azon, ha a felek kihasználnak a maguk javára minden lehető körülményt. Pedig bizony akárhogyan leplezgezzük, állandó csaták folynak magukban a nemzetekben is, csakhogy itt a különböző osztályok mérkőznek egymással. És ha ennél a harcznál nem mindig folyik is patakokban a vér, több áldozata van ezeknek a csatáknak, mint akármelyik erőszakos jellegű véres háborúnak. S ha tárgyilagosan akarjuk megállapítani a valóságot, meg kell mondanunk, hogy e csatákban eddig mindig a munkások húzták a rövidebbet annál az oknál fogva, mert az ő erejüknek tetemes részét ellenük fordították az államhatalom formájában.

A mai társadalom munkásellenes létét bizonyítja az a tény, hogy a sztrájkokat mindenkor a társadalomra, vagy mondjuk az országra tartják veszedelmesnek. Ez a jelenség azonban következik abból a másik tényből, hogy az ország osztályok országa, melynek érdeke mindig annak az osztálynak sajátja, a mely hatalmánál fogva az összes erőket kezében bírja tartani. Csak az országnak ez osztályjellegét ismerve érthető meg az a tény, hogy az országos érdek fogalma egy tőle teljesen idegen és magában véve hamis tartalmat foglal magában. A valóságban az ország jóléte nem lehet más, mint a lakosság jóléte. Ám a lakosság óriási részét a munkások teszik. Ha tehát a munkások bére emelkedik, ez az emelkedés határozottan az ország érdekében való lenne, ha — ez a »ha« nem volna.

Az ijedelem, mely az aratási sztrájk hírek után megnyilatkozott, azt mutatta, hogy itt a munkások java nem igen esik a mérlegbe, holott minden, csak kevésbé gondolkozó fej előtt is világos, hogy az általános népjólét emelkedése elsősorú országos érdek.

A sztrájk idején ott jártam a Dunántúl vidékén. Szébb és szomorúbb vidéket még nem igen láttam. Nincsen ott terméketlen talaj talán egy talpalatnyi sem. Buja növényzet borítja a határt mindenfelé, dús aratást ígérve a munkának. Hogyha az aratás eredménye nem az arató zsákját tölti meg, annak már igazán nem a föld az oka, de nem is a munka. Hiszen mind a kettő teljesítette kötelességét becsületesen! A rozs, a búza, a kukoricza és minden egyéb vetés és kerti növény valósággal pazar pompával terült el az alacsony halmokon és a széles, bölcsőszerű völgyeken. Úgy is tűnt föl, mintha a pazar gazdagság nem a kedvező természeti viszonyoknak és a mértéktelenül szorgalmas munkának, hanem az édes föld szerető gyöngédségének volna eredménye. Nem mosolygott az a vidék, hanem hangosan nevetett, hallani véltem a vidék kaczagását. S a mint a ragyogó nyári nap végigsugárzott a tarka, friss mezőkön, úgy láttam, mintha folyékony aranyba mártotta volna valami hatalmas művészi kéz az egész nagy mindenséget. Es minden fa, sőt a fának minden lombja, úgyszólván legkisebb levélkéje magán viselte színében is saját egyéni jellemvonását. Hogy mind egyforma szép, de azért mindenik ellenállhatatlanul bizonyítja, hogy telítve van különös, sajátos, duzzadó étellel.

Fölnéztem a magas kékségbe, hol tarka, habos nyári felhők úsztak lassan, csendesen. A kékség világos volt, derülten tekintett le a puha pátzsitos földre. És úgy éreztem, hogy itt ezen a teli marokkal megáldott talajon nincsen egy porszem, nem lehet egyetlen fűszál, mely ne ragyogna a túlradó, keblet feszítő, szívet és lelket színültig megtelítő boldogságtól. És lám az emberiség ezredévek óta hasztalan keresi a mennyországot, a hol nincs többé anyagi nyomorúság, nincsen lelki szenvedés és kínzó gyötrődés. Évszázadok óta keresi és nem találja! Pedig itt van az a hely! Miért nem tódulnak hát ide, mikor itt mindent megtalálnának, a mi után szívük oly hosszú idők óta hasztalan sóvárog?

Mert nemcsak ott tárja ki kincsekkel teli kebelét a zsiros talaj, a hol a munkás kérges tenyere nyomokat hagyott, vagy a hol izzadtságával locsolta porhanyósra a kemény göröngyöt. Az árokpartokra senki sem palántálta az ezerjő füvet, nem ültette el gondos kéz a kutyatejet, nem ápolta a viruló szarkalábat vagy a székifüvet és a térdigérő pázát, százféle selymes növényeit, mégis virágozik dúsan, pazarul, gazdagon. Sőt az országúton vagy a dülök keskeny csapásán, még a terhes szekerek vasráfjai sem tudták a véletlenül elhullt magból kikelt és fölfelé igyekező növény életét kioltani.

Ha nem tudtam volna a legszomorúbb bizonyossággal, hogy ezen a vidéken most élethalál harcz folyik a mindennapi falat kenyérért, ha nem azért mentem volna éppen oda, hogy ezt a harczot tanulmányozzam, megfigyeljem, bizony legmerészebb képzeletemnek sem juthatott volna eszébe a valóságot csak meg is közelíteni. Itt ne lenne kenyér, a hol még egy göröngy sem marad kihasználatlanul! Itt szűkölködjön a munkás, a hol a legkisebb paréj is a munka nagyságáról és hatalmáról beszél! Nyomorúság lakozhatik-e itt, a hol számára még akkora hely sem maradt, a hol egy hernyó meghúzódhatna? Szegénység legyen itt a virágzó gazdagság közepe?

Kételkedésemet brutálisan csapta szét egy csendőrtiszt kardcsörtetése, ki egy kis megállóhelynél ugrott le a vonatról s a reá várakozó sertéssörtével ékített kalapú gazdatisztal úgymint üdvözölték egymást, mintha régi jó ismerősök lettek volna. Utánuk szigorú hivatalossággal nehéz öltözetben, szuronyos puskával a vállán lépegetett a csendőrkáplár, ki a kocsis mellett elől foglalt helyet, a nélkül, hogy a szuronyt levette volna

puskájáról. Ez a látvány belezökentett a valóságba. Igen, itt sztrájk van. Minél több őrházat hagy el a zakatoló vonat, annál több csendőrt láttam föl- és leszállni. Később katonák masíroztak a földeken vagy lovascsapatok vágtak nagy porfellegeket a csendes vidéken.

Kellemetlen érzés hatalmasodott el rajtam. Ellenséges földön vagyunk hát? Valami nehéz, komoly némaság feküdt meg a virágos pusztát. Temetői hangulat mindenfelé. És elképzeltem a szörnyű munkásokat, kik talán arrább nagy csapatokban pusztítva, rombolva járnak be a falukat és a majorságokat, fenyegetve nemcsak a vagyon-, de az életbiztonságot is. Ha nem így volna, mit keresnének itt a csendőrök, bakák, huszárok, dragonyosok? Hiába nem szállítják a temérdek haderőt. A szökülő gabona között előelőtünező sötét, rokkant és elhagyott viskók is azt mutatták, hogy beljebb, arra Dombóvár körül valami rémes csatározás folyik. Mert ezek a kunyhók mind olyan némák, egyedülállók voltak, mintha egy lélek se laknék bennük. Mintha mindenki elment volna a messzibe végigküzdeni az erőszakos háborút.

A szürke, földhöz lapuló alázatos faluk hasonló képet mutattak. Csendesek, néptelenek voltak, jóformán csak asszonyokat és gyerekeket lehetett bennük látni. Legalább a vonatról úgy tűntek föl, mintha a férfiak mind kihaltak volna.

Néhány óra alatt berobogtunk a csatatér kellős közepébe, de nemcsak háborúnak, de még munkásoknak sem igen lehetett nyomát sem látni. Borzalmas némaság és elhagyatottság mindenütt. És mikor a vonatról leszállva egyedül, gyalog bandukoltam Dombóvár felé, a gyönyörű természet százféle nyelven kezdett hozzám beszélni. És nem jólétről, nem boldogságról, hanem nyomorúságról és elnyomatásról. A nap fényes ragyogása játszi sugaraival szinte gúnyt űzött az egész világból. Hallottam a mint mondta:

— Íme, mindent életre hoztam, nagyra fejlesztettem, a határ roskadozik az élettől s mégis ébenhalók tanyája lett ez a vidék. Nem én tettem azzá, hanem az élelmes és az élhetetlen emberek. Az egyik mindent magához tud kaparintani, a másik még annyit sem, hogy siránkozó éhes gyermekének száját egy falat kenyérral bedughatná!

A kalászkok integettek felém és szóba állottam azokkal is. Elmondták, hogy égeti őket a forró izzadtság, mely annyszor és olyan bőven csurgott le reájuk; hogy a csillagos éjszakákon,

mikor a nappal zsongása elcsendesül, kízó sóhajokat, fájdalmas nyögéseket hallanak a faluk és a majorságok felől. És azt sem tudják megérteni, hol maradtak azok a szép, erőskezű, de szomorú arcú emberek, a kiket annyiszor láttak itt a közeli-
 lükben a földeken, a mint térdelve vagy reggeltől estig csetelve-
 botolva végezték azt a munkát, mely nélkül a talaj árvának
 érzi magát, mert nem tud teremteni semmit.

És minden bokor, minden fa, minden fűszál, minden növény, maga a föld is megszólalt és mind szomorúságról, életet megkeserítő, lázító és megalázó nyomorúságról beszélt.

A természet pazar gazdagságával szemben íme itt volt a végtelen nyomor. S az ínség mint a korbácsütés talpra ugratta az embereket, hogy ne tűrjenek már tovább, mert a türelem legvégső határa elérkezett. Nem a telhetetlenség szólította csatába azokat a munkásokat, hanem sorsuk tovább viselésének lehetetlensége.

*

Összejártam néhány falut és ott csakhamar nyitjára találtam a nagy kihaltságnak. A munkások, mintha a legkitűnőbbek lettek volna szervezve, nem igen mozdultak ki a lakásaikból, legföljebb ha a közvetlen szomszédságba elmentek, hogy sorsukról és harczukról tárgyaljanak. A hány munkással így a lakásán — többnyire az utcaajtóban — beszéltem, mindegyiknél azt a csodálatos nyugodtságot találtam, mely méltán lepott meg. Az elkeseredett emberek nem nyugodtak, hanem ellenkezőleg, türelmetlenek szoktak lenni. S ha az elkeseredettséghez még szervezetlenség és tudatlanság is járul, csak annál kevésbé lehet az ágaskodó szenvedélyeket féken tartani. És ezek a munkások nyugodtak, türelmesek, békés magaviseletűek. Pedig mindenük koczán van. És nem szervezettek. Szocializmusról már ugyan hallottak, de arról csak annyit tudnak, hogy a munkásoknak jót akar. Hogy mi annak a szocializmusnak a célja, mik a törekvései, mely úton igyekszik azokat elérni: minderről sejtelmük sem volt. Azt sem tudták, mik a föltételei annak, hogy valaki szocialista lehessen, vagy mi módon juthat a szocialistákkal érintkezésbe. Szóval nem voltak szocialisták még a legtávolabbról sem.

De szocialistáknak nevezték magukat széltében-hosszában. Pedig a szocializmustól nem vártak semmit, mégis bizonyos büszkeséggel nevezték magukat azoknak. Csak saját erejükben bíztak és nyilván csak sejtették, hogy csak úgy győzhetnek, ha

a harcban nem mint közönséges emberek, hanem mint szociálisták vesznek részt. Íme a nagy, életképes eszmék csodálatosan határtalan ereje. Ezek között az emberek között még senki sem propagálta a szociálizmust; ellenkezőleg, a mit róla hallottak, az mind rossz, becsmérő volt, hogy velük azt az új eszmét megutáltassák. És ők a sok gyalázó szó daczára magukénak vallják a megrágalmazott, sárral dobált eszmét és tudják róla, hogy nagy, tiszta és igaz.

Öntudatosak szintén nem voltak e munkások, mert hiszen az öntudat a fölvilágosultság következménye s ez megint csak ott lehet, a hol a munkások osztályhelyzetüket tisztán fölismerték, tehát szervezethez tartoznak. Mindamellett azonban úgy a sztrájk kitörésénél, mint annak egész tartama alatt olyan egyöntetűen jártak el, mintha valami közös terv szerint cselekedtek volna. Pedig ilyen közös tervről náluk szó sem volt. Az összebeszélések csak nagyon szűk körre szorítkozhattak, legföljebb az ugyanegy pusztán arató munkásokra. Az egy akarat szerint való cselekvés nem a harc kitörése előtt, hanem annak már folyamán vált csak valósággá.

Hogy a munkások minden összebeszélés nélkül és a szervezkedés teljes hiányában is ilyen bámulatosan összetartottak, annak csak egy magyarázata van. Mindent kockáztattak ugyan, de még sem kockáztattak semmit. A mezei munkásnak az aratási munka adja meg úgyszólván az egész évi kenyérnek valóját. A ki közülök kimarad az aratásból, az egy esztendőre lába alól elveszítette a legszűkebb megélhetésnek is az alapját. Ezért törekszenek a földművelő munkások arra, hogy mindenáron jussanak aratási munkához, másrészt meg arra, hogy aratási munkával minél többet kereshessenek. Ha valamely vidéken a munkások odáig jutottak, hogy nem törik magukat az aratási munka után, ez azt jelenti, hogy azon a vidéken a munkabérek már sokkal mélyebbre sülyedtek, mintsem hogy a megélhetést csak távolról is biztosíthatnák. És a dunántúli munkásoknál ez volt a helyzet. Az a tény is, mely szerint a munkások a legnagyobb nyugalommal és mosolyogva várták a történendőket, nem törődve sem csendőrrel, sem katonasággal: ebben leli magyarázatát. A legmagasabb fokú kétségbeesésen is messze túl levő érzéketlen állapotnak a nyugalma volt ez. Nem nyugalom, hanem elfásultság, halálos, dermedt közöny.

A panaszból kifogyhatatlanok. S igazukat legjobban bizonyítja az a tapasztalat, hogy csaknem mindenütt ugyanazt

mondják. Beszélhetünk száz vagy ezer munkással akárhány faluban, pusztán, kevés eltéréssel ugyanazt halljuk. Feltűnő, hogy a bánásmód ellen nem igen panaszkodnak, pedig a helyszínen szerzett tapasztalataim szerint erre is volna okuk bőven. Szinte a levegő terhes a temérdek durvaságtól, kegyetlenségtől és embertelenségtől, melyet velük szemben gyakorolnak. És ez ellen még sincs kifogásuk, még pedig annál az egyszerű oknál fogva, hogy a rossz bánásmódnál nagyobb bajaik is vannak. Nincsen kenyerük, pedig ez még a jó bánásmódnál is szükségesebb.

Tizenkettedén aratnak a legtöbb helyen. Egy kaszára olyan kis területet adnak, hogy egy-egy munkás még jó termés idején sem kereshet annyit, a mennyivel kenyere biztosítva lehetne. És ebből a keresetből még egy jórészt el kell fizetnie. Maga fogadja a gyűjtőt. Fizet az aratógazdának. Robotot szolgál, ingyen munkát végez. A napszám télen gyakran még a 60 filléren is alól van. A kukoricza nem harmados, mint a nagy alföldön szokásos, hanem ötödös. Az egész évi kereset ilyenformán nem igen rúg föl 200 koronára sem. Ebből megélni teljes lehetetlenség. Ha még ehhez hozzászámítjuk, hogy a vidéken a kisebb-nagyobb hatalmasságok milyen mesterien tudják a járatlan, tapasztalatlan szegény emberek zsebéből a pénzt kihúzni, akkor némileg megközelítettük a dunántúli földműves munkás sorsának vázlatos megrajzolását.

De lássuk mit szól a miniszter hivatalos kimutatása. (*Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon 1904-ben.*) Somogy vármegyében az átlagos férfi-napszám tavasszal ellátással 83 fillér, ellátás nélkül 100 fillér; nyáron ellátással 136 fillér, ellátás nélkül 184 fillér; ősszel ellátással 88 fillér, ellátás nélkül 119 fillér; télen ellátással 67 fillér, ellátás nélkül 98 fillér. Nőknek hasonló föltételek mellett tavaszon 64 fillér, 85 fillér; nyáron 95 fillér, 125 fillér; ősszel 70 fillér, 92 fillér; télen 51 fillér, 71 fillér.

Az aratás így történt:

J á r á s	A r a t ó r é s z		
	konvenczió nélkül		konvenczió mellett
	ősziből	tavaszból	
Barcsi	$\frac{1}{10} - \frac{1}{9}$	$\frac{1}{10} - \frac{1}{9}$	$\frac{1}{12}$
Csurgói	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	—
Igali	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$
Kaposvári	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{12}$

J á r á s	A r a t ó r é s z		
	konvenczió nélkül ősziből	konvenczió nélkül tavasziból	konvenczió mellett
Lengyeltóti	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{12} - \frac{1}{11}$
Marczali	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	—
Nagyatádi	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{11}$
Szigetvári	$\frac{1}{11} - \frac{1}{10}$	$\frac{1}{11} - \frac{1}{10}$	—
Tabi	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	—
Kaposvár városi	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{12}$

A részaratók rendszerint a 10-dik, kivételképen s inkább ősziből a 11-ik részt kapták, ha pedig ellátás mellett arattak, a mi ritkább eset volt a 13—11-iket, általában és átlagban is a 12-iket, vagy aratás és cséplésért együtt a 10-iket, többnyire szalma nélkül.

Tolnamegyében az átlagos férfi-napszám tavasszal ellátással 81 fillér, ellátás nélkül 119 fillér; nyáron ellátással 137 fillér, ellátás nélkül 186 fillér; ősszel ellátással 98 fillér, ellátás nélkül 130 fillér; télen ellátással 65 fillér, ellátás nélkül 94 fillér, A nőknek hasonló feltételekkel tavasszal 64 fillér, 85 fillér; nyáron 95 fillér, 125 fillér; ősszel 70 fillér, 92 fillér; télen 51 fillér, 71 fillér.

J á r á s	Aratórész konvenczió nélkül	Pénzbér ellátás (konvenczió) nélkül kat. holdankint
Dombóvári	$\frac{1}{10}$	12K
Dunaföldvári	ősziből $\frac{1}{11} - \frac{1}{10}$ tavasziból	10
Központi	$\frac{1}{11}$	10
Simontornyai	ősziből $\frac{1}{11} - \frac{1}{10}$ tavasziból	10
Tamásii		11,50
Völgységi		9,50

Most figyelembe kell azonban vennünk, hogy az adatokat nem mind a két féltől, hanem kizárólag a gazdasági tudósítóktól szerzik be, kik azonban gazdatisztek, bérlők vagy birtokosok. Nem tehető föl, hogy ezek a tudósítók rájuk nézve kedvezőtlen adatokat küldjenek be. Még akkor sem teszik ezt, ha egyébként egészen jóhiszeműek, mert hiszen a gazdák a munkások helyzetét általában elég rózsásnak gondolják és ők csodálkoznak legjobban, ha azok elégedetlenkednek. A téves adatok halmazát némiképen csak a gazdálkodók meglehetősen korlátolttsága csökkenti, kik nagyrészt abban a hitben élnek,

hogy a nyári 2 koronás napszám már nagyon magas. Ilyenformán meglegszenek, ha néhány hatossal emelik a statisztikai számokat magasabbra a valóságban létező számoknál.

Klasszikusan bánnak el azután a számokkal. Ha nyáron 2—3 korona a napszám, ezt egyszerűen általánosítják három hónapra, holott az ilyen »magas« bérek csak néhány napig szoktak tartani. De a legkitűnőbbek a téli számok. Télen szintén van valami napszám. A tudósító megírja, azután általánosítják a beküldött számot három hónapra és minden munkás számára, noha ez a napszám, sőt napszám egyáltalán csak *20—30 ember számára létezik*, míg ezer és ezer munkás egész télen át *egy árva fillért sem keres*. Ilyenformán a miniszter kimutatásában minden munkásnak ad egész éven át mindennapra bért, mely mellett a munkások azonban az év kétszáz napján bátran éhen halhatnak, mert abból ugyan egy fillért sem látnak.

A viszonyok romlottsága s különösen a nyári munkabéreknek minimumra, vagy még azon is alul való sülyedése kergette a dunántúli munkásokat a sztrájkba. Nem készültek ők erre, hanem nem tudtak előle kitérni.

A harcztot azután — tudtukon kívül — nagy ügyességgel csinálták végig. Először a Dombóvár körüli puszták egyikén szüntették be a munkát az aratók. Azon a vidéken a sztrájk még nagyon szokatlan és új dolog. Futó- tűzként terjedt el a híre. Pedig itt még a posta is ólomlábakon jár. Mintha a könnyű szellő is a munkások pártjára állott volna és az hordta volna el a híreket mindenfelé. És a hová a hír eljutott, ott rögtön letették a kaszát. És megfogadták, hogy nem dolgoznak béremelés nélkül, mert így is éhezniök kell, de úgyis, ha a régi föltételek mellett aratnak. Pár nap alatt Tolna és Somogyban mindenütt, Veszprém és Baranyának is egy részében sztrájkban állottak a munkások.

A kik a közelben laktak, hazamentek, míg a többiek ott a helyszínén táboroztak. A legnagyobb nyugalommal viselkedtek. Az újságokban megjelent és nagy vérengzésekről szóló híreknek fele sem volt igaz. Nagyon kevés összeütközés volt a munkások és a hatalom kirendeltjei között, a mi leginkább a munkások békés magatartásának volt köszönhető. Mihelyt valahol csendőr vagy katonaság van kirendelve, ott igen nehéz elkerülni az összekoczanást; mert a hatóság fegyvereseinek megjelenése mód nélkül izgatólag és fölháborítólag hat. Így azt nekünk talán nehéz olyan könnyen elhinnünk, de képzeljük

magunkat a munkások helyzetébe. Mi éhezünk, rongyoskodunk, daczára annak, hogy nehéz munkánkkal éljük a nyomorult életet. Most néhány fillérrel több bért kérünk csupán s egyebet nem csinálunk. A magunk munkaereje árának megbecsüléséhez talán föltétlen jogunk van. Tehát csak ezt a jogunkat gyakoroljuk. S íme, megrakják a falukat és a pusztát fegyveres erővel. Miért? Mi ellenünk! Mi nem csinálunk semmi erőszakosságot, nem is tudjuk, miért hozták ide a sok csendőrt, katonaságot, de annyit tudunk, hogy miattunk hozták, hogy mi vagyunk az ellenség, hogy velünk akarnak valamit. Ez a tudat pedig mélyen elkésérít és föllázít. S ha a dunántúli munkások még sem veszítették el önuralmukat, ez a tény sokkal inkább tiszteletreméltó, mintsem mi, kik a mozgalomtól távol állottunk, csak meg is ítélnénk.

Egyedül, magukra hagyva küzdöttek és — győzelemmel végezték be a harcot. Igaz ugyan, hogy föllállított követeléseik rendkívül mérsékelték is voltak, mindamelllett nem kis munka volt győzelmet aratni, mert a hatalom ellenállása éppen olyan nagy volt, mintha az egész határt mindenestől követelték volna. Bizonyosnak látszik, hogy a munkások ezt a győzelmet nem annyira öntudatos harci módszerüknek, mint inkább véletlenül eltalált taktikájuknak köszönhetik. Továbbá azon körülménynek, hogy az irtóztató nyomorúság, az élet iránt való közömbösség úgyszólván néhány pillanat alatt harczba vitte a három megye egész népét. Mert nem volt éppen semmi koczkáztatni valójuk. Ha egy-két pusztán sztrájkolnak csak, könnyű szerrel helyettesítik őket más vidéki munkásokkal. Azonban három megyét nem voltak képesek a gazdálkodók munkással ellátni.

A munkásokra nézve az egész küzdelemből megmaradt a tanulság, hogy a kiküzdött eredményeket csak állandó készenlétben állással, tehát rendszeres szervezkedéssel tarthatják meg. A gazdálkodók már meg is tanulták ezt és igyekeznek tömörülni, hogy még egyszer ne legyenek kitéve hasonló meglepetésnek.

Bár a munkások csaknem teljes győzelmet arattak az egész vonalon, mert nagyobb részt egész követeléseiket megadták, mégis, mivel a föllállított követelések szerények voltak, sokkal nagyobb jelentőségű és messzebbreható az erkölcsi eredmény, a mely abban áll, hogy a munkások tudatára ébredtek saját erejüknek, önbizalmuk fölébredt és megerősödött. Ez pedig a jövőre nézve a munkások szempontjából igen fontos.

Magyarországon a legelső eset volt az uradalmi cselédek tömeges sztrájkja. Az aratómunkások mozgalma ragadta magával a cselédeket. Követeléseket állítottak föl és vagy egészben vagy részben teljesítették is gazdáik azokat. A sztrájk olyan módon kezdődött, mint az aratóké, azzal a különbséggel, hogy a munkát beszüntetett cselédek nem maradtak tétlenül otthon, hanem csapatosan mentek majorról-majorra, társaikat mindenütt rábeszélték a munka beszüntetésére és magukkal vitték őket. Állítólag ezer főnél is többre szaporodott így a sereg. Erőszakosságot azonban sehol sem követtek el, mindenütt a békés rábeszélés fegyverét alkalmazták. Ezt maguk a gazdálkodók is elismerték. E közben a cselédek igen szép bizonyosságát adták annak, hogy mennyire szeretik a rájuk bízott jószágot s szinte érző teremtményeknek tekintve azokat, melyekkel kegyetlenkedni semmi körülmények között sem szabad. Ugyanis mikor nagy seregben vonultak keresztül a pusztákon és az újtjokba eső majorkból magukkal hívták a cselédeket, *minden majorban hagytak vissza annyi embert, a mennyi az otlevő jószág gondozására szükséges volt.*

Eleinte a sztrájk idején is mindenféle rémhírek keltek szárnyra azokról a pusztításokról, melyeket állítólag a sztrájkolók elkövettek. Hogy nagy területeken lekaszálták vagy letaposták a zöld gabonát, gyújtogatásokat kíséreltek meg, a birtokost agyon akarták verni stb. Később kiderült, hogy mindezekből a híresztelésekből egy szó sem igaz.

A cselédek az egész küzdelem alatt a legbékésebb magatartást tanúsították. Azt a munkát, mely a jószág gondozására tartozott, elvégezték, csupán külső munkát nem teljesítettek. Ragaszkodtak ahhoz erősen, hogy a bérek emeltessenek, mert addig, míg ez meg nem történik, a munkát nem folytatják. És bizony volt okuk erre elég. A cselédek évi keresete ugyan magasabbra rúg, mint a munkásoké, csak hogy mennyivel többet is kell nekik ezért dolgozniuk? Mennyit jelent számukra már csak az a teljes lekötöttség is, melynél fogva úgyszólván éjjelnappal, élve vagy halva, tűzön és vízen szolgálatban kell állaniok, ha gazdájuk kívánja.

A miniszternek előbb említett kimutatása szerint Somogy megyének néhány járásában a gazdasági cselédek bére a következő:

1. a csurgói járásban átlag 41 K, 10 q. búza, 14 q. rozs, tengeri, 2 tehénre marhalegelő, 2 sertésre sertéslegelő, 8 m³ tűzifa, 150 □-öl kert;

2. az igali járásban átlag 45 K, 4 q. búza, 8—9 q. rozs, 2 q. árpa, 32 kg. konyhasó, 1000 □-öl tengeriföld, 150 □-öl kert, 6 m³ tűzifa, 3 q. szalma, 1 drb tehéntartás, 6 öreg koczatartás malaczczal;

3. a kaposvári járásban átlag 55 K, 5 hl. búza, 15 hl. rozs, 1400 □-öl kapas- és kertiföld, 15 kg. só, 8 m³ fa, 1 öreg, 2 drb koczára és szaporulatára legelő;

4. a lengyeltóti járásban Lengyeltótiban 100, de Tótszentpálon csak 32 K, 4 q. búza, 12 q. rozs, 1400 □-öl szántó és kert, 8 m³ tűzifa, 1 drb marha-, 2—3 drb sertéstartás;

5. a marczi járásban 100 K, 3,8 q. búza, 9,2 q. rozs, 1200 □-öl tengeriföld, 200 □ öl kert, 2 öl tűzifa, 1 drb marha-, 2 drb sertéstartás.

Tolnamegyében:

1. a dombóvári járásban 40 K, 8 q. búza, 5 q. rozs, 8 m³ fa, 400 □-öl rét, 1100 □-öl szántóföld és kert, 14 drb sertéstartás, malaczaival együtt;

2. a dunaföldvári járásban 52 K, 12 p. m. búza, 12 p. m. rozs, 12 p. m. árpa, 10 kg. só, 8 m³ fa, 1660 □-öl föld, 1 drb marha- és 10 drb sertéstartás, malaczaival együtt;

3. a központi járásban béresé 80 K, 6 hl. búza, 10 hl. rozs, 4 hl. árpa, 1600 □-öl föld és kert, 4 m⁸ fa, 1 drb tehéntartás, 5 sertéstartás malaczaival;

4. a simontornyai járásban Gyönkön konvencziósé 40 K, 8 p. m. mérő gabona, 20 p. m. rozs, 1200 □-öl szántó, 200 □-öl kert, 8 m³ tűzifa, 1 tehéntartás, 5 sertéstartás malaczaival; — Simontornyán 100 K, 3,8 hl. búza, 16 hl. rozs, 2,4 hl. árpa, 1200 □-öl föld, 100 □-öl kert, 16 kg. só, 10 m³ tűzifa, 1 drb marha- és 4 drb sertéstartás;

5. a tamási járásban átlag 60 K, 4-5 q. gabona, 1400 □-öl föld és kert, 20 kg. só, átlag 6 m³ tűzifa, 2 koczatartás.

Itt figyelembe kell vennünk még, hogy a cselédföldeket a természetlenebb területeken szokás kiadni; a gabonából a silányabbat adják és minden természetbeni illetéknél igyekeznek a gazdálkodók lehetőleg a maguk javát szolgálni. Ezen a gyakorlaton a cselédek sztrájkja most valamicskét változtatott, s hogy a javulás ne csak megmaradjon, de fokozódjék, arról alighanem gondoskodni fognak ezután a már látószemmel élő cselédek.

Hogy mennyire érvényesül a gazdasági materializmus törvénye a társadalmi harcok minden mozzanatában, annak

érdekes példája a következő. Hogy a gazdálkodók minden mozgalmat egyedül abból a szempontból bírálják el, hogy abból nekik mennyi hasznuk vagy kárjuk van, az természetes. De érdekes, hogy az aktív gazdatisztek például első sorban a cselédek mozgalmát helytelenítették. Beszéltem azonban néhány nyugalmazott gazdatiszttel, kik viszont a cselédek mozgalmát tartották jogosnak. A magyarázat abban van, hogy a nyugalmazottaknak már nincs dolguk a cselédekkel, ellenben van a munkásokkal, mert néhány holdnyi földjüket azokkal munkáltatják.

Csizmadia Sándor.